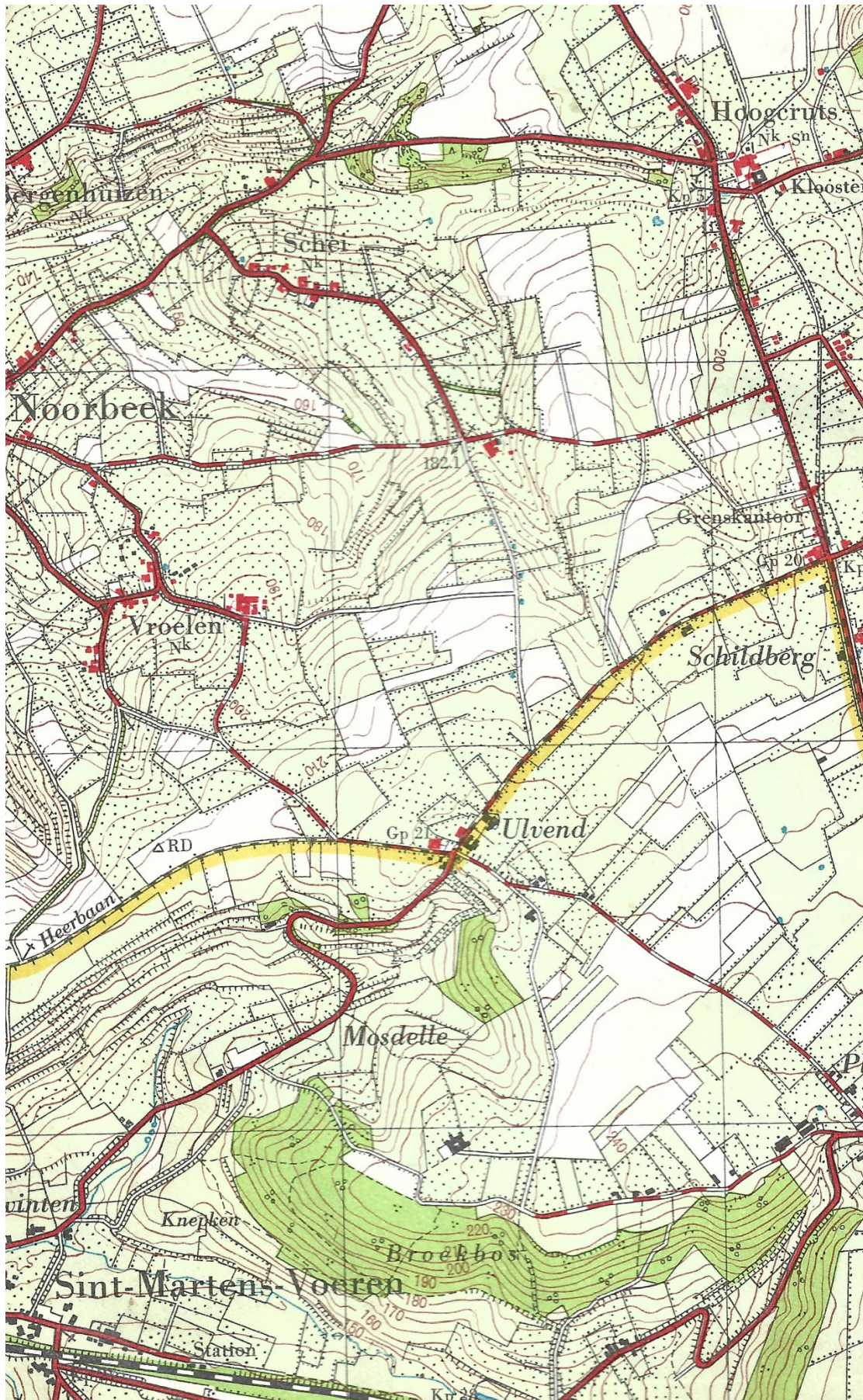

Sfeerimpressie Ulvend. Een eerste kennismaking.

Topografische kaart, schaal: 1:50.000 (1959).

De heksenkonigin

'Magie is de kunst en de kunde om veranderingen te bewerkstelligen in het bewustzijn in overeenstemming met de wil' (Aleister Crowley).

INLEIDIN

G

*Hof van
Ulvend.*

Komende van Noorbeek (130 m. NAP) liggen links twee Nederlandse huizen, die onder de gemeente Eijsden-Margraten vallen en rechts vijf Belgische, vallend onder de gemeente Voeren met de gezamenlijke naam Ulvend (ca. 220 m. NAP). Geheel Ulvend is aangesloten op het Belgische elektriciteit en waterleidingnet. Als tegenprestatie houdt de gemeente Margraten in de winter de wegen sneeuw- en ijsvrij. Er schijnt een oude heerbaan door het gehucht te lopen die zich hier vertakt naar Schilberg en naar de Plank. Deze huizen vormen het op één na zuidelijkste puntje van Nederland. Op heldere dagen kun je ver kijken vanaf dit hoge punt boven op de waterscheiding van de Noor en de Voer. Je ziet dan Luik, Maastricht, Tongeren, Geleen en zelfs de oude steenbergen van Zwartberg. Buiten de gebruikelijke wandelaars en fietsers is Ulvend ook bij

motorrijders in zwang, vanwege de mooie bochtige afzink, de Mosdelle genoemd, naar St. Maartensvoeren. Er is een kapelletje van O.L.V. van Banneux uit 1960 in zijn geheel uit beton. Vlak naast het kapelletje komen we de onvermijdelijke grenspaal uit 1848 tegen.

De fundamenten van de huizen zijn opgetrokken uit silex (vuursteen) dat ter plaatse voorkomt. Hier bovenop vinden we meestal bakstenen muren, maar af en toe is een muur ook geheel opgetrokken uit silex. Behalve één van de Nederlandse huizen, gedeeltelijk opgetrokken uit vakwerk, zijn alle huizen in Ulvend zo gebouwd.

Dit vakwerkhuis is opgetrokken als woonhuis in witgeverfd baksteen met Maasland-rennaissance-achtige ramen. Inwendig bevindt zich een in baksteen uitgevoerde, gewelfde tonkelder. De tussenwanden in het woonhuis zijn lemen wanden. De schouwen staan tegen de eindgevels. Tegen de linkerhoek van het bakstenen hoofdhuis sluit de tot woning verbouwde vakwerkschuur aan op een breukstenen fundering. Op de poortlatei is het jaartal 1867 aangegeven. Aan de

straat heeft een bakhuis gestaan, dat hier overal 'bakkes' wordt genoemd. Dat stond altijd los van andere huizen om het brandgevaar te verminderen. Er werd vroeger door alle bewoners van de buurt gebruik van gemaakt. Hier woonde Amber.

Ulvend is het prototype van een boerderijgehucht, op de zuidelijke flank van het zacht golvende plateau tussen het Voer- en Gulpdal. De gunstige voorwaarden voor landbouwactiviteit hebben waarschijnlijk opgewogen tegen het feit dat grondwater enkel via diepe putten bereikt kon worden.

Ulvend ligt net ten zuiden van de sedimentatiegrens van de Pleistocene Maas, de zogenaamde 'bergrand'. De bodemsoort van Ulvend is löss op het plateau met op de hellingen rondom het gehucht het zogenaamde

'Vuursteeneluvium' (vuursteenuitspoelsel).

Vandaar het vele gebruik van silex in de fundering en muren van de huizen.

In Ulvend en het nabijgelegen Sint-Martens-Voeren en Sint-Pieters-Voeren gebruikte men vroeger silex als bouwsteen. Nergens wordt dat op zo'n grote schaal toepast als hier.

Het ontstaan van de nederzetting Ulvend is vooral te verklaren door de mogelijkheid tot landbouw op het vlakke plateau: enerzijds is het erosiegevaar er tot een

minimum beperkt en anderzijds is het plateau bedekt met een vruchtbare lösslaag. Löss is een fijne leem, die tijdens de ijstijden door de wind werd aangevoerd en op de plateaus werd afgezet. De bodemsoort in Ulvend was dan ook löss. Löss is een eolische afzetting van silt. Silt is de textuurfractie met een korrelgrootte die tussen die van zand en lutum in ligt. De samenstelling van löss bevat voornamelijk siliciclastica (kwarts en andere silicaten), maar het kan ook een kleine fractie kleimineralen bevatten. Soms is die fractie groter geworden sinds het moment van sedimentatie als gevolg van chemische verwerking.

In het dagelijkse spraakgebruik wordt het begrip löss of Limburgse klei veelal gebruikt voor gronden die onder andere voorkomen in Nederlands en Belgisch Limburg, langs de Veluwezoom bij Rheden, in de Achterhoek en op het plateau bij Groesbeek ten zuidoosten van Nijmegen. De Nederlandse löss heeft een typerende geelrode kleur.

Ulvend, ook 'Op Ulvent' of 'Ulvent' (1247) genoemd, is een gehucht in één van de zuidelijkste puntjes van Nederland. Afgeleid van 'Ol' of 'Ul' wat 'natte bodem' betekent (Dittmaier, 1963). Het suffix '-vend' is waarschijnlijk afgeleid van 'veld'. Ulvend betekend dus 'nat veld'.

De verbindingsweg tussen Ulvend en de Plank de Plankerweg werd genoemd.

Woning van Amber in de winter met de Nederlandse driekleur.

Amber had een project opgezet omtrent de Martelberg (dialect: Nao g'ne Martelberg). De vele graften (in Vlaanderen gebruikt men meestal de benaming 'taluds') en kleine landschapselementen die tegen de hellingen van Veurs en de Martelberg (van Kwinten tot Ulvend) zijn zo merkwaardig dat ze beschermd worden als landschap.

De Martelberg is een bijzonder waardevol stuk graftenlandschap. De hellingen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van 'graften': niveauverschillen die door menselijke ingreep in het landschap zijn ontstaan. De Martelberg is sinds 1990 een beschermd

‘graftenlandschap’ gelegen op de noordelijke helling tussen de jeugdherberg en Ulvend. ‘Graften’ of steile walletjes zijn ideale biotopen voor een grote variëteit bloemen, planten en dieren, waaronder de das.

Door erosie spoelden bodemdeeltjes naar beneden en werden daar tegengehouden door houtwallen. Zo stapelden de bodemresten zich op tegen hagen en struiken, maar hellingafwaarts, achter de begroeiing, kon de erosie gewoon doorgaan of opnieuw beginnen. Op die manier ontstonden niveauverschillen in het landschap, nog geaccentueerd door het horizontale ploegen. Dat erosieproces verminderde drastisch nadat de meeste akkers werden ingezaaid tot weiland. Ook toen achteraf de aanplantingen verdwenen, bleef de terrassenstructuur nog merkbaar.

Het najaar was gevallen. Het was augustus. Bomen wierpen slagschaduw op het prille ochtend wegdek. Ik, Rutger Franquinet, had de school voor de journalistiek gedaan in Utrecht. De HU genoemd, Hogeschool Utrecht. Voor een bekende landelijke krant was dit zijn eerste uitdaging. Hij werd naar het einde van de wereld gestuurd. Daar waar ergens het buurtschap Ulvend zou moeten liggen. Voorzichtig draaide hij bij Termaar de N598 op richting België. Vanuit het zuiden komt vanaf knooppunt Battice via Aubel de N648 in het gehucht, die aan Nederlandse

zijde van de grens overgaat in de N598: de weg van De Hut naar De Plank. Deze weg voert over deze hoogte. Toch moest hij niet in België zijn, maar ergens in Nederland op de grens met België. Maar eerste de lange weg langs Reijmerstok en Hoogcruts, tot uiteindelijk 'de Plank' werd bereikt.

'De Plank' (ook: 'De Planck', Frans: *La Planck*) is een gehucht dat deel uitmaakt van de gemeente Voeren in Limburg, België. De Plank is de voormalige grensovergang, op de weg van Margraten naar Aubel. Het gehucht ligt tussen Sint-Martens-Voeren en het meer oostelijk gelegen Teuven. Het gedeelte ten westen van de weg Margraten - Aubel hoorde bij Sint-Martens-Voeren. Dit is het grootste stuk. Het gebied ten oosten van de weg hoorde bij Teuven.

Het is de grootste plaats in Voeren die nooit gemeente was. Diverse buurtschappen worden tot De Plank gerekend, zoals Conenbos, Krindaal, Ulvend, Schilberg, de Eiken; Allemaal min of meer gelegen op de hoogte rondom De Plank. Die hoogte vormt de waterscheiding tussen de beken Gulp, Veurs en Noor.

De Sint-Rochuskapel is een kerkje in de buurtschap De Plank, gelegen aan De Plank 39, in de Belgisch Limburgse gemeente Voeren.

Het koor van het huidige kerkje werd in 1860 als kapel gebouwd. Het is een bakstenen gebouwtje onder zadeldak, met een dakruiter.

Sint-Rocheskapel.

Omstreeks 1925 werd een, iets hoger, schip aangebouwd en ontstond een zaalkerkje. De kapel is gewijd aan de heilige Rochus van Montpellier.

‘Hier gaan we België in’, mompelde Rutger, ‘als we niet oppassen.’

Ter hoogte van Schilberg ging hij rechtsaf een onooglijk weggetje in. In de verte zag hij enkele huizen en dacht ‘dat moet het zijn.’ Het op één na zuidelijkste punt van Nederland. Het zuidelijkste punt van Nederland lag

meer naar het oosten tussen Beusdal en Sippenaken in een buurtschap met de naam 'Eik'. Hij naderde de huizen. Het eerste wat hem opviel was het gebruik van silex als bouwsteen. Hij parkeerde zijn auto en liep eens rustig rond in dit godvergeten oord. Het enige wat hij voorbij zag komen was een trekker op weg naar de velden.

Zoals gezegd was het najaar in de lucht. De tarwe was al geoogst, nu nog de andere veldvruchten. Hij kon het ruiken. De nog warme lucht vermengt met löss-stof. Zijn favoriete seizoen brak aan. Achter hem waaide de Nederlandse driekleur. Ik denk dat ik daar moet zijn, dacht Rutger. Het was een gebouw opgetrokken in Maaslandse renaissance, met haaks daarop en dwarsdeelschuur op getrokken uit vakwerk. Hij belde aan, of beter gezegd hij bediende de klopper op de deur. Na een tijdje ging de deur voorzichtig open en stak een klein koppie rond de deur. Ik stelde mij voor, als Rutger Franquinet, journalist van een bekende Nederlandse ochtendkrant. Kom binnen, zei ze vlug. Ik trad binnen en was meteen overrompeld door de sfeer die er binnen lag. Het rook naar lavendel wierook, maar ook andere dampen kwamen hem tegenmoed. Ze stelde zich voor als 'Amber', haar heksennaam.

Amber had een kousenband en tatoeëringen:

Het symbool van de hogepriesteres is ongetwijfeld de kousenband, alhoewel niet alle hogepriesteressen er een dragen. In andere covens dragen zelfs alle vrouwelijke heksen een kousenband.

Volgens de Egyptologe Margaret Murray gaat het magische gebruik van de kousenband terug tot in de oude steentijd. Murray verwijst naar een rotstekening uit Cogul waarop een dansende man staat afgebeeld die aan beide benen een soort kousenband draagt. Omdat enkel het mannelijke figuur een kousenband draagt, denkt Murray dat de kousenband een teken van

hiërarchie was. Murray denkt daarvoor ook aanwijzingen te vinden in middeleeuwse teksten waaruit blijkt dat enkel personen van rang en stand een kousenband mochten dragen.

Volgens Murray zou de *Orde van de Kousenband* eveneens haar oorsprong vinden in de hekserij. De stichting van de Orde in 1350 gebeurde onder bijzonder merkwaardige omstandigheden onder de regering van de Engelse koning Edward III. De gravin van Salisbury zou, volgens de legende, tijdens een danspartij met de koning, haar kousenband hebben laten vallen. De Koning, die de schrik van de gravin om het voorval had opgemerkt, raapte de kousenband op, bond hem om zijn eigen been met de woorden *Honi soit qui mal y pense* ('Schande over wie hier kwaad van denkt') en stichtte daarmee de Orde van de Kousenband.

Volgens Murray's twijfelachtige theorie was de gravin vooral geschrokken omdat de kousenband haar onthulde als een volgeling van de Oude Religie, de hekserij. Volgens Murray plaatste Edward III de gravin door zijn optreden onder zijn bescherming, zodat ze niet moest vrezen voor eventuele vervolgingen door de kerk. De kousenband kan uit allerlei materialen gemaakt worden. In haar boek *Witches* schrijft Erica Jong dat de band van groen leer moet zijn, met zilveren gespen en een zoom van blauwe zijde. Volgens Janet en Stewart Farrar werd de kousenband soms ook van slangenleer

gemaakt. Murray spreekt over kanten kousenbanden. Vooral de rode kleur zou wijzen op een magisch gebruik.

Soms worden kousenbanden versierd met de afbeelding van een hoefijzer. Een hogepriesteres heeft een kousenband met één hoefijzer. Telkens er een coven afsplitst van de moedercoven, mag de hogepriesteres een extra hoefijzer aanbrengen of laten tatoeëren. Een hogepriesteres die minimum drie hoefijzers op haar kousenband draagt of als tattoos heeft, wordt een *Heksenkoningin* genoemd.

Ik ging gezellig zitten en liet de dingen op me af komen. Ik kreeg een glaasje kruidenthee en had niet anders verwacht. Mijn eerste job als journalist: het interviewen van een heksenkoningin.

Op de manier waarop ze alles deed was te zien dat ze een echte heks was. Ze had zich teruggetrokken uit het dagelijkse publieke leven en was aan het einde van de wereld gaan wonen. Daar waar niemand haar kon vinden. Toch was ik uitgenodigd om haar te interviewen.

‘Ik heb zo’n beetje alles meegemaakt wat er in het heksenvak speelt en toen had ik besloten dat het goed was zo.’

‘Ik zei dat ik weinig van hekserij afwist en ze gaf me de volgende litanie’:

Wicca is een religie gebaseerd op de natuur en op de mysterie die uitgaat van het goddelijke in alles. Wicca is een (min of meer) georganiseerde vorm van hekserij, maar dit betekent niet dat deze begrippen synoniem zijn.

Wicca wordt ook de *Oude Religie* genoemd. Ingewijden vereren de Grote Moedergodin en de Gehoornde God. Het goddelijke manifesteert zich volgens wicca in de natuur, en daarom legt deze religie de nadruk op nauwe banden met de natuur. Vandaar ook zijn de seizoenen (de 8 jaarfeesten) en maangetijden belangrijk. De religie is bekend vanaf ongeveer 1950, maar de manier van leven die ook wel hekserij wordt genoemd, is volgens veel wiccans ouder. Wicca kent verschillende stromingen, waaronder de Gardneriaanse en Alexandrijnse wicca.

Oude religies en andere zaken die door de christelijke Kerk als 'heidens' en 'duivels' werden gezien, zoals kruidengeneeskunde, waarzeggerij (wichelarij) en dergelijke, zijn eeuwenlang onderdrukt. Nadat de wet tegen hekserij in Groot-Brittannië na de Tweede Wereldoorlog werd opgeheven, ontstond onder leiding van Gerald Gartner de eerste wiccabeweging. Hoeveel wiccakennis uit oude religies en tradities werd gehaald, is niet bekend; wat wel zeker is, is dat diverse details door Gardner en anderen zijn ingevoerd en niet direct uit de oude religies komen.

De Gehoornde God en de MoederGodin

Toen vele natuurfenomenen nog niet konden worden verklaard heerste het geloof in animisme. Volgens dit geloof zou alles in de natuur bezield zijn - of goddelijk. Zo kende men bijvoorbeeld een godheid voor de donder enz. In één van de vroegste stadia van het menselijk leven op aarde was de mens jager-verzamelaar. Twee zaken waren dus van groot belang voor het overleven: de jacht en het zoeken naar voedsel, zoals bessen, wortels en noten. Omdat de jacht als een levensnoodzaak werd gezien had men ook hiervoor een godheid. Meer specifiek was dit een gehoornde god, afgeleid van de gehoornde dieren waarop men meestal jacht maakte. Voor de jacht bedreef men vaak sympathische magie door een model te maken van het opgejaagde beest en dat dan te doden of door de dieren die men graag zou doden op de muur af te beelden. Omdat de jacht door mannen werd geleid en uitgevoerd, werd de god van de jacht als mannelijk gezien. Maar niet alleen de jacht was van belang om te overleven, ook de vruchtbaarheid. Zo moet de Godin van de vruchtbaarheid zijn ontstaan, waarvan men nog steeds beeldjes vindt. Daarom spreekt men van de Grote Moedergodin. Herkenbaar zijn de Venusbeeldjes uit de oertijd waarbij de geslachtskenmerken van de zwangere vrouw sterk zijn overdreven, maar het gezicht niet is uitgewerkt. Ook deze beeldjes zouden worden gebruikt

als een vorm van sympathische magie om de vruchtbaarheid te bevorderen. De Godin werd dus sterk geassocieerd met het vrouwelijke en de drie fasen van het leven: maagd, moeder en oude wijze vrouw (of Crone). Dit wordt dan weer in verband gebracht met de maanfasen: wassend, vol en afnemend. Ook dit staat in verband met vruchtbaarheid: hier is de link natuurlijk de maan(dstonen) of de regels waar de vrouw maandelijks mee te kampen kreeg. Vroeger konden vrouwen aan de fase van de maan zien wanneer ze het meest vruchtbaar waren. In wicca neemt de maan daarom een belangrijke plaats in.

Net zoals de maatschappij evolueerde, evolueerden de goden mee. De mensen bleven na verloop van tijd steeds meer op één plek wonen. Toen men de grond leerde bewerken, voedsel leerde opslaan en men dieren op weiden ging houden, werd de jacht steeds van minder belang. De god van de jacht werd toen meer de god van de wilde natuur in het algemeen. Daar de jacht in het bos plaatsvond, en niet in de nederzetting, zou de god dus ook daar wonen: in het bos. Steeds vaker zou hij nu worden afgebeeld als 'de groene man', een gedaante die volledig uit bladeren bestaat. Verder werd hij ook vaak met leven, dood en wedergeboorte geassocieerd.

Simpelweg doordat men zich baseerde op wat er met dat bos gebeurde, door de seizoenen heen. Doordat landbouw steeds belangrijker werd, werd

vruchtbaarheid dat ook. Niet alleen de vruchtbaarheid van het land, maar ook die van de vrouw. De Godin werd steeds meer met Moeder Aarde, het land, geïdentificeerd en ook vereerd.

We moeten even aandacht schenken aan de goeroe van de wicca zijnde Gerald Gardner: Wicca werd eigenlijk pas bekend toen Engelsman Gerald Gardner in 1954 in zijn boek *Witchcraft Today* in het openbaar sprak over wat hij de hekserij noemde. Gardner zegt in dit boek dat hij in 1939 werd ingewijd in een geheime coven, een heksenkring. Deze Gerald Brousseau Gardner werd op vrijdag 13 juni 1884 geboren in Great Crosby in Lancashire. Hij was de derde zoon van William Robert Gardner en zijn vrouw Louise Barguelew Ennis, die in totaal vier kinderen hebben gehad. Gardner was erg trots op zijn ouders, die een succesvol houthandelaarsbedrijf runden. Echter, hij heeft niet veel van zijn leven in het bijzijn van zijn vader en moeder, die beide in de jaren twintig stierven, doorgebracht. De jonge Gardner leed aan chronische astma en, in de hoop dat verandering van klimaat zijn gezondheid zou bevorderen, liet zijn vader hem lange reizen maken. Dit deed hij in het bijzijn van zijn Ierse gouvernante Josephine McCombie. Com, zoals Gerald Gardner haar noemde, dronk veel whiskey en daardoor schoot het lesgeven er vaak bij in. Gardner leerde niet veel uit

boeken, maar wel erg veel van eigen ervaringen. Hij leerde zichzelf lezen en schrijven.

In 1900 trouwde Com met de eigenaar van een theeplantage in Ceylon. De jonge Gardner bleef op verschillende plantages in Ceylon werken tot 1908 en verhuisde toen naar Borneo en Maleisië, waar hij als ambtenaar voor de Britse overheid toezicht hield over een rubberplantage. Gardner trouwde op 16 augustus 1927 met de dochter van een priester, Donna Rosedale, die hij ontmoet had tijdens een van zijn zeldzame bezoeken aan zijn vaderland. Hij ging met haar mee terug naar Maleisië.

In 1936 ging de Engelsman op tweeënvijftigjarige leeftijd met pensioen en hij vestigde zich opnieuw in Groot-Brittannië, in het plaatsje Christchurch.

Dankzij zijn lange reizen, was Gerald Gardner gefascineerd geraakt door de vele culturen en volksgebruiken en door de vele godsdiensten in de wereld. Hij was in het bijzonder geïnteresseerd in esoterische religies, in vrijmetselarij, boeddhisme en spiritualisme.

Het was dan ook niet vreemd dat hij in de omgeving van zijn nieuwe woonplaats, Hampshire nabij New Forest (een nationaal park ten noordoosten van Bournemouth, gesticht door de Normandiërs), geïntrigeerd raakte door een groepje occultisten. Deze mensen hadden het plaatselijke Rosicrucisan Theatre (Rozenkruiserstheater)